

К. ДЕНЕК ПРО НОВІ ФОРМИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТУРИЗМУ

Оксана ЗАХАРОВА (Кіровоград)

Глобалізація економіки, інтенсивний розвиток техніки впливають на форми сучасного туризму і рекреації. У статті розглядаються форми туризму, які розвиваються впродовж останніх років.

Глобализация экономики, интенсивное развитие техники влияют на формы современного туризма и рекреации. В статье рассматриваются формы туризма, развивающиеся на протяжении последних лет.

Ключові слова: рекреація, нові форми туризму.

Постановка проблеми. Видатний сучасний польський вчений-педагог Казимир Денек (Kazimierz Denek), професор Університету ім. Адама Міцкевича у Познані (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), та Вищої Школи педагогіки і управління ім. Мешка I у Познані (Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu), є організатором і незмінним головуєчим щорічного Татранського наукового симпозіуму «Освіта майбутнього» (XVII Tatrzańskiego Symposium Naukowego «Edukacja Jutra») – форуму, який збирає цвіт польської (і не тільки) педагогічної науки.

Організатори симпозіуму ставлять собі за мету розгляд на засадах міждисциплінарного підходу (за висловом проф. К. Денек – «від проблем дошкільного закладу до проблематики вищої школи») проблем освіти, в аспекті викликів сучасності і майбутнього. На почесному місці серед матеріалів симпозіуму завжди – краснавчий туризм, відомим і невтомним аніматором якого у Польщі є проф. К. Денек.

Постановка завдання. Метою нашої статті є ознайомлення українського читача з виступом К. Денек на минулорічному (2011 р.) XVII Татранському науковому симпозіумі, учасницею якого довелося бути авторці.

Виклад основного матеріалу. Нові види туризму у Польщі і світі (сюжетний і промисловий туризм). XXI століття характеризується безперервним зростанням можливостей вибору у більшості сфер життя. І ця тенденція утримуватиметься. Ця тенденція не оминула також туризму. Необхідним чином відбувається відхід від конвенційних, трохи «зрутинізованих» пропозицій до інноваційних, привабливіших пропозицій, які враховують індивідуальні потреби клієнтів. Виникають нові види туризму. Людство завжди було цікаво долати бар'єри і межі. Наслідки цього можна спостерегти і в туризмі. Виникають і стають все популярнішими нові види екстремального туризму, пов'язані з безперервним прагненням людини до відкриття нових, збудливих форм активності, якими є :

– сандскіінг і сандбординг (sandskiing, sandboarding), тобто лижварство і ковзання на дошці не традиційно по снігу, а на піску – зі схилу дюни за допомогою звичайних лиж або сноубордової дошки. Цей вид екстремального туризму особливо популярний у Німеччині, де спеціально для «сандлижників» споруджена Монте Каоліно (Monte Kaolino) – понад стометрового розміру дюна, разом зі станцією. Популярними місцями є також Алжир, Єгипет, американський штат Орегон, де впродовж року діє лижний центр «Sand Master Park»;

– роллінг (rolling) – спеціальні бігові лижі, які дають можливість займатися лижварством влітку, на асфальті, а також, після деяких модифікацій – у природному середовищі. За конструкцією нагадують металеві планки з двома кульками, до яких прилаштовані кріплення, застосовувані у бігових лижах. Цей вид спорту виник у Скандинавії;

– стрітладж (streetluge) – літнє ковзання на санках, з тією різницею, що санки мають не полози, а невеликі кульки, котрі дають змогу розвивати запаморочливу швидкість навіть 160 км/год. Ковзання відбувається так само, як і в зимовому виді: учасники змагання з'їжджають лежачи, змагаючись в групі, на час, виборюють очки. Цей спорт вимагає значної фізичної сили і відповідного спорядження. Окрім санок, до обладнання входять кевларовий костюм, мотоциклетний шолом і рукавиці з металевими вставками. Існує багато об'єднань шанувальників цього спорту, зокрема, асоціація «Extreme Downhill International» (EDI), заснована 1995 року. EDI діє по всьому світу і організовує великі заходи (Gravty Games, X Games, Australian X Games тощо);

– сноукааякінг (snowkayaking) – ковзання на байдарці (каякові) засніженими схилами. Називають також сніговим байдарковим спортом або «каясанками». Цей екстремальний спорт вельми популярний в Австрії, Німеччині і Чехії. На змагання до цих країн щороку прибувають тисячі любителів неконвенційного спорту;

– сноукітінг, кітскіінг, кітбординг (snowkiting, kiteskiing, kiteboarding) – спорт, котрий набуває популярності головним чином у скандинавських та альпійських країнах. Це різновид кітсерфінгу (kitesurfing), з тією різницею, що серфінгову дошку замінюють лижі або сноубордова дошка, натомість так зване крило (вітрило) залишається таке ж. Для сноукітінгу достатньо засніженого поля чи замерзлого озера;

– лендкітінг (landkiting) – це ще одна варіація руху за допомогою вітрила, цього разу на дошці з кульками. Для заняття цим видом не потрібні ні гірський схил, ні будь-яка слизька поверхня як у разі сноукітінгу;

– спідскіінг (speedskiing) – вид спорту, що полягає в змаганні на максимальну швидкість з'їзду на лижах. Лижник одягнений в

спеціальний комбінезон, котрий зменшує тертя повітря, шолом і черевики обтічної форми. Змагання в цьому виді організуються найчастіше у французьких Альпах. Найкращі результати становлять близько 250 км/г;

– геліскіінг (heliskiing) – лижварство поза підготовленими трасами (так званий фрірайд (freeride)); привабливим, унікальним елементом є переліт гелікоптером до пункту старту. У Європі в організації геліскіінгу спеціалізуються швейцарці. На відстані 5-15 хвилин польоту з певних центрів знаходяться точно визначені пункти, зазвичай по 3 або 4, в яких може безпечно приземлитися гелікоптер. З міркувань безпеки геліскіінг організовується завжди під наглядом провідника, який досконало знає територію та підтримує зв'язок з центром. В разі нещасного випадку гелікоптер забирає постраждалого. Послуги провідника і страхування входять до ціни екскурсії. У Швейцарії потрібно пройти підготовку (це коштує 500-600 злотих, в Австрії – 300 злотих) [6].

– пірнання під льодом (пірнання в ополонку). Підльодне пірнання – один з найпривабливіших способів пірнання (взимку видимість під водою найкраща, може доходити навіть до 20 м), і водночас найскладніший, оскільки вимагає докладного планування, починаючи від збирання групи, підготовки учасників, устаткування, обрання місця пірнання і приготування ополонки, і закінчуючи правильним переведенні пірнання [4];

– зимове ковзання на гумових плотах, тобто сніговий рафтінг (rafting), в якому можна себе випробувати в італійському центрі «Ну Limits» в Коріна д'Ампреццо (Corina d'Ampezzo), а також в інших частинах світу.

У зв'язку зі зростанням кількості вільного часу та розвитком дорожньої інфраструктури дуже швидко розвивається кемпінговий туризм, зокрема так званий «караванінг» (caravaning). На думку туристів, котрі використовують цю форму проведення вільного часу, найбільшою перевагою такого подорожжівання є свобода. Це спосіб, який дає повну свободу вибору маршруту подорожі, зупинку, де забажається: на узліссі, пляжі, в центрі чудового міста [4]. Сучасні «кампері» («кемпінгові причепи») забезпечують туристові всілякі вигоди: мають місця сидіння під час подорожі, для снання, прийому їжі та відпочинку, обладнані ванною з душем, хімічним туалетом, кухнею з холодильником, мийкою і плитою.

Все більше туристів наважуються на придбання власного «кампера», а тому сектор «караванінгового туризму» (caravaning) набирає все більшого значення на ринку туристичних послуг. За Робертом Бемацьким (Robert Biernacki), менеджером фірми «2N-Everpol», що займається продажем і позицією транспортних засобів і

аксесуарів, необхідних для караванінгу, «цей вид туризму розвивається в Польщі динамічно і стрімко, що спричинене насамперед зростанням зарплатні і зміцненням сектору туризму, а також тим фактом, що туристи, знуджені звичними формами «організованого відпочинку», шукають альтернативи, яку дає їм саме караванінг» [3].

Із зростанням заможності туристів, особливо із західних країн, «кампері» стають все розкішнішими та ексклюзивними. У Майамі (США) виникла фірма, котра виготовляє «кампері» дуже високого стандарту. Кожна модель відповідає індивідуальним побажанням клієнта, що стосуються вигляду і функціональності автомобіля, очевидно з врахуванням вимог безпеки. Незважаючи на те, що ціна цих ексклюзивних «камперів» дуже висока, охочих не бракує, і фірма «Newell Coach» має замовлення до кінця 2015 року [4].

Неконвенційні форми туризму. Наступною, новою і разом з тим відмінною від конвенційних формою туризму є туризм космічний (орбітальний). Це результат пошуку нашими сучасниками нетипових, «неконвенційних» форм пригод, випробування своїх можливостей.

«Звичайний» відпочинок на Землі поступово перестає задовольняти вишукані потреби туристів. Космос, донедавна зарезервований для невеликої купки науковців, астронавтів, котрі вирушали в космічний простір з дослідницькою метою, поступово перетворюється на розвагу для пересічної людини

Перші кроки в розвитку космічного туризму зробив Деніс Тіто (Denis Tito), американський бізнесмен і колишній науковець, який 28 квітня 2001 року став першим космічним туристом з оплаченим «квитком» – відвідав Міжнародну Космічну Станцію і залишався на ній протягом семи днів. Його слідами пішли інші, і попит на такі подорожі постійно зростає. Як подає «International Herald Tribune», згідно очікуванням фірми ринкових досліджень «Futron», вже 14 тис. туристів літатиме в космос у 2021 році, приносячи операторам понад 700 млн доларів доходу [5].

Сам по собі політ в космос і перебування в стані невагомості, на думку експертів, може незабаром вже не задовольняти примхливі смаки сучасних туристів. Тому пропозиції для космічних туристів, урізноманітнюються, збагачуються численними розвагами, хоча б такими як:

- параболічні польоти;
- низькоорбітальні польоти з вертикальним стартом;
- орбітальні польоти тривалістю до трьох днів;
- перебування в орбітальному готелі тривалістю до тижня;
- перебування у місячному готелі «Lunatic» [5].

Планується побудова орбітального готелю. За проектом фірми «Shimizu Corporation» він матиме форму конструкції з труб на висоті близько 450 км над Землею; конструкція з метою підтримання штучної гравітації обератиметься навколо власної осі. Вміщуватиме близько 600 гостей, забезпечуючи їм такий самий високий стандарт, як в готелях на Землі.

Планується, що перебування в такому готелі триватиме 6 днів. Туристична пропозиція включатиме дводенну програму тренінгу. Третього дня туристи вилетять на орбіту, де планується два нічліги. П'ятого дня після полудня планується повернення на Землю. Шостого дня після інструктажу екскурсія закінчується. Вже тепер пропонується можливість орбітального польоту на борту спеціального літака фірми «Zero Gravity Corporation».

В процесі орбітального польоту пасажери переживатимуть 10 – 15 моментів стану невагомості. Ефект невагомості викликається «акробатичними вправами» літака, який то піднімається, то опускається. Вартість такої екскурсії складатиме 3500 дол [6].

Наступною неконвенційною формою туризму, котра розвивається впродовж останніх кількох років, є «глампінг» (glamping), – новий, ексклюзивний тип кемпінгу, стандарт якого порівняний з п'ятизірковим готелем. Його назва виникла з поєднання двох слів: «гламур» (з англ. «розкіш») та «кемпінг». Використовуються просторі багатокімнатні намети колоніальних часів. У них знаходяться стилізовані меблі, перед зручними кріслами лежать шкіри диких тварин. Цей вид туризму пропонує контакт з дикою природою без необхідності долаття незручностей, які зазвичай супроводжують такого типу експедиції. Розкішне обладнання охоплює зокрема, величезні ложа з подушками з качиноного пуху, простирадла з єгипетського льону, ванну, а також в окремих наметах сауну, джакузі також салон масажу.

На території кемпінгу знаходиться також ресторан, в якому страви готує знаменитий шеф-кухар, а кожен з гостей має у своєму розпорядженні, окрім покоївок, котрі дбають про намети, ще й особистого лакея.

Поза самою приємністю перебування в такому розкішному кемпінгу, на туристів чекають численні розваги: поля для гольфу, тенісні корти, сафарі тощо. Найпопулярнішими серед гламперів є Африка, Таїланд і Австралія, де знаходиться найбільше кемпінгів цього типу.

Наступним, як цікавим, так і суперечливим видом туризму, є сламуризм (slum tourism, – з англ. slum – трущоби). Екскурсії до злидених кварталів, насамперед в Індії, – це нова розвага, для все численнішої юрби прихильників. У Бомбеї пропозиція цього типу відома є вже від

2005 року, натомість в Нью Делі екскурсії до трущоб організуються від січня 2008 року.

Крішна Пуджарі (Krishna Pudjari), власник одного з бюро подорожей у Бомбеї, вважає, що «поки на світі існуватимуть злидні, будуть також люди, які захочуть відхилитися з уторованих шляхів, щоб побачити тих, до кого доля виявилася менше прихильною» [4]. Завжди також знайдуться такі, які захочуть на цьому заробити. Оглядання станків, де спітнілі мешканці миють бочки від машинного масла, щоб використати їх ще раз, ріжуть картонні коробки і палять пластикові пляшки, є, мабуть, розвагою, порівнянною з відвідуванням Ейфелевої вежі в Парижі. Групи відвідувачів налічують максимально 10 осіб. Під час оглядання не можна робити зйомок. Організатори запевняють, що маршрут добре відомий і всі мешканці, які оглядаються туристами, висловили на те згоду [6].

Також туристи, відвідуючи Йоганнесбург, не уявляють собі, щоб могли не відвідати трущоб Соуето (Soweto), а подорожуючий до Мексики платять за рейд уздовж кордону зі Сполученими Штатами, щоб побувати в ситуації нелегальних іммігрантів.

Незважаючи на сумніви моральної природи, якв будить сламу туризм, він стає все популярнішим видом туризму, і його прихильники твердять, що краще відвідувати бідні країни, ніж увесь час жити в нещасті, мешкаючи в замкнутій спільноті.

Новим видом туризму, що стрімко розвивається, є індустріальний (промисловий) туризм. Це альтернатива для туристів, які не люблять лежати на пляжі і відвідувати модні об'єкти.

Батьківщиною індустріального туризму вважається Велика Британія, де свого часу почалася промислова революція. Британці першими почали боротися з проблемою її реліктів. Його обриси окреслилися в 50-60-х роках ХХ ст. разом зі смертю «старої» промисловості. Замість нищити, держава інвестувала в охорону і відновлення покинутих підприємств і площ. Так звана промислова археологія швидко перенеслася поза Острови, в т.ч. до США і Німеччини.

Зацікавлені оглядають, наприклад, вивантаження судна, що перевозить автомобілі в порту Роттердама, димарі перегінного заводу на Скальдї біля входу до порту Антверпена, або відвідують австралійські шахти, щоб на власні очі побачити, як видобувається вугілля.

Промисловий (індустріальний) туризм у Польщі – явище відносно нове, не вписане іще до каталогів туристичних пропозицій. Тимчасом, використовуючи пам'ятники техніки і промисловості, можна створити дуже привабливу самобутню туристичну пропозицію або збагатити вже існуючу.

Найбільше постіндустріальних об'єктів, придатних для туристичних розваг, є у Сілезії³. Індустріальний туризм – це безсумнівно цікава форма туристичної активності, котра дає чудові можливості слабкорозвиненим районам. Шансом розвитку промислового туризму для Польщі є факт, що країна має багато пам'яток техніки і промисловості, у зв'язку з цим нема потреби у побудові нової туристичної інфраструктури. Додатковою перевагою є «всесезонність» [1].

Туризм як джерело контрверсії. У зв'язку з безперервно зростаючими потребами туристів постійно виникають нові форми туризму, цікаві, але також нерідко контрверсійні. Це, зокрема:

– курильний туризм (smoke tourism) – туризм, який розвинувся у зв'язку з впроваджуваною у все більшій кількості країн заборонаю паління тютюну;

– «сміттєвий туризм» (litter tourism) – Україна пропонує туристичні екскурсії, під час яких можна без обмежень смітити;

– «похоронний туризм» полягає у виїздах до Чехії, Голландії та Польщі у пошуках дешевих крематоріїв, кладовищ і урн для праху;

– «розлучний туризм» – Лас-Вегас став центр розлучного туризму в зв'язку з тамтешніми положеннями, які дозволяють розірвання шлюбу так само швидко, як і його укладання;

– «хірургічний туризм» – туристичний рух, пов'язаний з операціями, (наприклад, пластичними), зосереджується зокрема, в Стамбулі, де можна зробити дешевшу корекцію зору, а також в Китаї, де варто зробити операцію носа;

– «пологовий туризм» – його учасниками є жінки на останніх місяцях вагітності; прямують до країн, що мають пологові будинки кращої якості, а також, – що інколи істотніше, – дешевші, щоб там народити дитину;

– «абортивний туризм» – це подорожі з країн, де заборонені аборти до країн, де закони щодо цього м'якші, з метою виконання абарту;

– «запліднювальний туризм» полягає у виїздах, головним чином до Індії, з метою штучного запліднення, наприклад методом in vitro, без необхідності чекання в черзі (особливо модний серед британок);

– самогубний туризм – самогубці найчастіше стрибають з хмарочоса «Empire State Building» в Нью-Йорку; тяжкохворі натомість вирушають до Швейцарії, де дозволена евтаназія;

– «катастрофічний туризм» – відвідування місць, де відбулася трагедія, що поглинула сотні жертв, стало постійним пунктом програми багатьох екскурсій. Прикладом може бути «Ground Zero» в Нью-Йорку;

³ Три південні воєводства Польщі – Нижньосілезьке, Опольське і Сілезьке (Гірська Сілезія).

– «закупівельний туризм» – все більше фірм пропонують виїзди за кордон на закупи, забезпечують цілоденний транспорт з гідом, який водить туристів торговельними центрами найбільших світових метрополій;

– підводний туризм – можливість спілкування з морською фауною і флорою приваблює все більше туристів. У зв'язку з цим виникли підводні готелі в Дубаї і на Багамах, а також підводні ресторації;

– «кулінарний туризм» – нова форма культурного туризму, в якому нові культури і райони світу пізнаються через знайомство з їх кухнею, відвідування виноградників тощо.

К. Денек, підбиваючи підсумок, наголосив, що згадані вище нові види і форми туризму – лише невелика частина того, що відбувається на ринку туристичних послуг. Суб'єкт туризму – турист – вирішує, які пропозиції з'являться на ринку. Для змуджених комфортним проживанням створено, наприклад, «Ice Hotel» в Канаді, де гості сплять на ліжках, витесаних з блоків криги. Туристи, які не бояться висоти, можуть скористатися проживанням в хатинках, побудованих на гілках дерев на висоті понад 25 метрів над землею, пропонованих «Greek Magic» та «Nature Resort» в Індії, а на спраглих вражень, а не спокійного сну, чекає ніч у кабіні справжнього, діючого портового підіймача, пропонована голландською фірмою «Hariigen» [2].

Неможливо передбачити, якими шляхами розвиватиметься далі туризм. Оглядаючи сучасні тенденції його розвитку, вже тепер можна констатувати, що вони не будуть ні конвенційні, ні нудні.

БІБЛІОГРАФІЯ.

1. Koncepcja promocji i rozwoju markowego produktu turystycznego w obiektach przemysłowych i turystyki industrialnej w Pobce, Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2003, s. 3.
2. C. Marcinkiewicz, Stan i perspektywy turystyki światowej na przełomie XXI wieku, Biuletyn Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki 2003, nr 9-10, s. 27-28.
3. D. Nowak, Kierunki rozwoju caravaningu w Polsce, «Polski Caravaning» 2007, nr 6 (14) listopad - grudzień, s. 64.
4. <http://www.newellcoach.com>
5. http://www.turinfo.pl/ak_id.20364_loty_w_kosmos_turyści_galactic_turystyka.html
6. http://www.dziennikpl/nauka/article30294/Stephen_Hawking_porzucza_grawitacje.htm

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Захарова Оксана Віталіївна – викладач кафедри фізичної і психофізіологічної підготовки Державної льотної академії України.

Коло наукових інтересів: краєзнавчо-туристична діяльність в педагогічній системі К. Денека.